

පුද්ගල චිත්තවේගී සංවර්ධනය සඳහා බෞද්ධ අධ්‍යාපන දර්ශනයේ මාර්ගෝපදේශකත්වය පිළිබඳ අධ්‍යයනයක් (මජ්ඣිමනිකායේ මූල පරියාය වග්ගයේ වන්දුපම සූත්‍රය, බුද්දකනිකායේ ධම්මපදය සහ දීඝ නිකායේ සිඟාලෝවාද සූත්‍රය ආශ්‍රයෙනි)

එම්. එන්. එකනායක

ශ්‍රී ලාංකීය ඉතිහාසයේ විප්ලවීය යුගයක ආරම්භය සනිටුහන් වන්නේ මහින්දාගමනයත් සමඟ ය. මන්ද ශ්‍රී ලාංකිකයෝ තමන්ගේ යැයි උරුමකම් කිව හැකි සංස්කෘතියක් කරා ගමන් අරඹනුයේ මහින්දාගමනයෙන් දායාද රැසක් ලැබීමත් සමඟ ය. ඒ අනුව ඔවුන් ලද අධ්‍යාපන ක්‍රමය වනාහි බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායයි. පුරාණ ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපනය මූලික වශයෙන් ම හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ මූලිකත්වයෙන් සිදු විය. එමෙන් ම එය සපුරා සමාජයට අදාළ වූවක් ද විය. හික්ෂු සමාජය මුල් කොට පරමාදර්ශී උත්තර මිනිස් සමාජයක් බිහි කිරීම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මූලික අපේක්ෂාව විය. බුදුන් වහන්සේ විසින් සමස්ත මානව වර්ගයාම කේන්ද්‍ර කොට ගත් ජීවන දර්ශනයක් ඉදිරිපත් කොට ඇති බැවින් ඒ තුළ අධ්‍යාපනය ක්‍රියාත්මක විය යුත්තේ කෙසේ ද යන කාරණය අධ්‍යයනය කළ හැකි ව තිබේ. එම ඉගැන්වීම් බුදුන් වහන්සේ විසින් සමාජයට ඉදිරිපත් කරන ලද්දේ අධ්‍යාපන මාධ්‍යයෙනි. උන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කළේ “ මහණෙනි, බොහෝ දෙනාගේ හිතසුව පිණිස වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්න. දෙදෙනෙකු එක මග නොයන්න. මූල, මැද, අග පිරිසිදු ධර්මය දේශනා කරන්න යනුවෙනි.” එම අධ්‍යාපන මාධ්‍යයේ දී උන්වහන්සේ අනුගමනය කළ ක්‍රමවේදයන් අනුසාරයෙන් ද “බෞද්ධ අධ්‍යාපන චිත්තනයේ ස්වභාවය” පිළිබඳව විමර්ශනය කළ හැකි ය.

චිත්තවේගී සංවර්ධනය සඳහා බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය බලපාන ආකාරය විමසීමට පෙර අධ්‍යාපනය යනු කුමක් ද? යන්න විමසා බැලිය යුතු ය. ශ්‍රී සුමංගල ශබ්ද කෝෂයේ අධ්‍යාපනය යනුවෙන් හඳුන්වා ඇත්තේ ඉගැන්වීම නැතහොත් උගන්වන පිළිවෙළයි. එමෙන් ම පැරණි සිංහල සාහිත්‍යයෙහි දහම්සරණ සහ එළඹෙනතලු වංශයෙහි හැදෑරීම යන්න අධ්‍යාපනය ලෙස අර්ථ දක්වා ඇත. මෙහි (අධි+ ආපන) අධි යනු මනාව, විශිෂ්ට, නිසි ආකාර වන අතර ආපන යනු පැවැත්ම වේ. ඒ අනුව මනා පැවැත්ම අධ්‍යාපනය යන්නෙහි සරල අර්ථය වේ. එමෙන් ම අධ්‍යාපනය යනු වියුක්ත සංකල්පයක් වන බැවින් ඒ සඳහා පැහැදිලි නිර්වචනයක් සැපයීම අපහසු ය. අනෙක් අතට අධ්‍යාපනය යන්නෙන් එක් අදහසක් පමණක් අන්තර්ගත නො වේ. ඉගෙනීම, ඉගැන්වීම, රසවිඳීම, පුහුණුව ආදී විවිධ අදහස් සමුදායක් මේ තුළ ගැබ් වී ඇත. බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ පරමාර්ථය වන්නේ නිවැරදි ලෙස වැඩීමටත් ඒ අනුව පරිපූර්ණත්වය කරා වර්ධනය වීමටත් අනුබල දෙන පරිසරය හා හැඩගැස්ම ලබා දීම හා පුද්ගලයෙකු

වශයෙනුත් සමාජයේ සාමාජිකයෙකු වශයෙනුත් ලද හැකි උපරිම තත්ත්වයට ළගා වීම සඳහා කායික, ආධ්‍යාත්මික හා බුද්ධිමය වශයෙන් පවත්නා විවිධ වූ සහජ ශක්තීන් විපුල ලෙස ප්‍රබුද්ධ තත්ත්වයට පත් කිරීමයි.

බෞද්ධ දර්ශනය මුළුමනින් ම ඉගැන්වීම් ක්‍රියාදාමයක් වන බැවින් බුදුසමය අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියට පසුබිම සකසනු පමණක් නො ව සුවිශේෂී වූ බෞද්ධ අධ්‍යාපන චිත්තනයක් ද ඉදිරිපත් කරයි. ඒ අනුව පුද්ගල ජීවිතය අර්ථසම්පන්න කර ගැනීමට අවශ්‍ය ඉගැන්වීම් ඒ අතර සුවිශේෂී වේ. පුද්ගල ජීවිතයක මනා පැවැත්මට අදාළ නො වන කිසිදු කරුණක් බුදුදහමට ඇතුළත් නො වී තිබීම ලෝකයේ වෙනත් ආගම් හා දර්ශන සසඳා බලන විට බුදු දහම තුළ දක්නට ලැබෙන විශේෂ ලක්ෂණයකි. මෙහි දී පුද්ගලයන්ගේ චිත්තවේගී ස්වභාවය තේරුම්ගෙන එයට අනුකූල වූ අරමුණක් වෙත පුද්ගලයා යොමු කිරීම බුදු දහමේ මූලික අභිප්‍රාය වී තිබේ. එසේ ම මානසික සංවර්ධනයට පදනම් කර ගත් දාර්ශනික, සමාජ විද්‍යාත්මක හා මනෝවිද්‍යාත්මක අධ්‍යාපන දර්ශනයක් ලෙස බුදුදහමේ ඇති වැදගත්කම දිනෙන් දින අනාවරණය වෙමින් පවතී. එහි දී පුද්ගලයෙකුගේ සිත තුළ පහළ වන විවිධාකාර වූ චිත්තවේග අර්ථවත් දිශාවකට යොමු කිරීමට අවශ්‍ය සියලු මග පෙන්වීම් බෞද්ධ අධ්‍යාපන දර්ශනයෙන් හඳුනාගත හැකි ය.

විවිධ හේතු සාධක පදනම් කරගෙන පුද්ගලයෙකු තුළ හටගන්නා චිත්තවේග විවිධාකාර වන අතර ධනාත්මක චිත්තවේග එනම්, ආදරය, කරුණාව, දයාව, සෙනෙහස, සතුට ආදිය වේ. එසේ ම සෘණාත්මක චිත්තවේග නැතහොත් ප්‍රතිශෝධනාත්මක චිත්තවේග එනම්, කෝපය, වෛරය, දුක, කාංසාව, තරඟ, බිය ලෙස ප්‍රධාන වශයෙන් කොටස් දෙකකි. එමෙන් ම මාර්ගෝපදේශකත්වය යන්න සරලව දැක්වුවහොත් යම් පුද්ගලයෙකුගේ ජීවිතය ම හෝ යම් ක්‍රියාවක් හෝ යහපත් අයුරින් සකස් කරගැනීම සඳහා මග පෙන්වා දීමයි. එහි දී බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියෙන් සිදු කරන්නේ පුද්ගල චිත්තනය යහපත් මනෝභාවයන්ගෙන් අර්ථවත් කිරීමයි. ඒ අනුව චිත්තවේගී සංවර්ධනය සඳහා බෞද්ධ අධ්‍යාපන දර්ශනයේ මාර්ගෝපදේශකත්වය කෙබඳු ද යන ගැටලුව මුල් කර ගනිමින් සිදු කළ මෙම පර්යේෂණයේ මූලික අරමුණ වූයේ පුද්ගලයෙකුගේ සිත තුළ පහළ වන විවිධාකාර වූ යහපත් හෝ අයහපත් චිත්තවේග අර්ථවත් දිශාවකට යොමු කිරීමට අවශ්‍ය මග පෙන්වීම් බෞද්ධ අධ්‍යාපන දර්ශනයේ විවිධ ඉගැන්වීම්වලින් විවරණය කර ඇත්තේ කෙබඳු ආකාරයෙන් ද යන්න විමසා බැලීමයි. පර්යේෂණයේ ප්‍රධාන මූලාශ්‍රය ලෙස මජ්ඣිම නිකායේ මූල පරියාය වග්ගයේ වත්ථුපම සූත්‍රය, බුද්දක නිකායේ ධම්මපදය සහ දීඝ නිකායේ සිගාලෝවාද සූත්‍රය උපයෝගී කරගත් අතර අඹන්පොළ සීලරතන හිමියන් විසින් 2008 වර්ෂයේ දී ප්‍රකාශයට පත් කරන ලද බෞද්ධ චිත්තනයෙන් පිළිබිඹු වන අධ්‍යාපන දර්ශනය නමැති ග්‍රන්ථය උපයෝගී කර ගැනීමට නියමිත ය. ඒ අනුව උක්ත සඳහන් කළ චිත්තවේග පාලනය සඳහා සැබෑ අවබෝධයක් ලබා දීම බෞද්ධ අධ්‍යාපන දර්ශනයෙන් සිදු කර ඇති මාර්ගෝපදේශකත්වය මෙම බෞද්ධ සූත්‍ර දේශනා ඔස්සේ විවරණය කිරීමට මෙහි දී අපේක්ෂිත ය.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය සහ විධික්‍රමය

මෙහි දී ගුණාත්මක පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය අනුගමනය කරන ලදී. පුස්තකාල පරිශීලනයෙන් සොයාගනු ලැබූ ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය හා ද්විතීය මූලාශ්‍රය අනුසාරයෙන් රැස්කර ගත් දත්ත විස්තරාත්මක ක්‍රමය ඔස්සේ විශ්ලේෂණය කරමින් නිගමන කරා ප්‍රවේශ වීමට බලාපොරොත්තු වේ.

ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාව

බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියෙන් පුද්ගල චිත්තනය යහපත් මනෝභාවයන්ගෙන් අර්ථවත් කිරීම සිදු කර ඇත. ඒ අනුව ධනාත්මක චිත්තවේග උද්ගත වූ විට පුද්ගලයා තම පරිසරය සමඟ සාර්ථක සම්බන්ධතාවන් පෙන්වන අතර පුද්ගලයා විශිෂ්ට වර්ගාවල යෙදෙන අවස්ථාවන්හි ගවේෂණය සඳහා පුද්ගලයා තුළ ස්වසංකල්ප ප්‍රගුණ වන ආකාරයකුත් පුද්ගලයාගේ ආත්ම ශක්තිය හා ආත්ම ධෛර්ය වැඩි වන ආකාරයකුත් හඳුනාගත හැකි විය. එසේ ම ප්‍රතිශෝධනාත්මක චිත්තවේග පුද්ගලයෙකුගේ ශාරීරික මානසික සෞඛ්‍යයට අහිතකර වන අතර ම පුද්ගලයාගේ පළිගැනීම, පහරදීම, උමතු වීම, බැන වැදීම, පසු තැවීම, දේපළ විනාශය, පළා යාම මෙන් ම සාහනය වැනි ලක්ෂණ පෙන්වුම් කරන බව විවිධ බෞද්ධ සූත්‍ර දේශනාවලින් එනම්, මජ්ඣිමනිකායේ මූල පරියාය වග්ගයේ වත්ථුපම සූත්‍රය, බුද්දකනිකායේ ධම්මපදය සහ දීඝ නිකායේ සිගාලෝවාද සූත්‍රය ආශ්‍රයෙන් හඳුනාගන්නට හැකි විය. ඒවා අනුසාරයෙන් පුද්ගල චිත්තවේග සංවර්ධනයට බුදුන් වහන්සේ දැක් වූ මග පෙන්වීම් පහත පරිදි පෙළ ගැස් විය හැකි ය.

විශේෂයෙන් ම පුද්ගලයෙකුගේ ආධ්‍යාත්මික සංවර්ධනයටත්, සමාජීය හා භෞතික සංවර්ධනයටත් තුඩු දෙන පෞරුෂ වර්ධනය, මානව දයාව, ජාත්‍යන්තර සහජීවනය සහ සාමකාමී සමාජයක් ගෙඩනැඟීමට උසස් චිත්තවේග සංවර්ධනයක් තිබිය යුතු වේ. ඒ අනුව යහපත් හෝ අයහපත් චිත්තවේග ඇති වීම කෙරේ මිනිස් සිතේ පිරිසිදුකම හෝ අපිරිසිදුකම බලපාන බව සබ්බාසව, ධම්මදයාද, අනංගන, වත්ථුපම, අනුමාන, අලගද්දුපම, සාලෙය්‍යක ආදී බොහෝ සූත්‍රවලින් දැක් වූ අදහස් මාලාවක් හඳුනා ගත හැකි විය. ඒ අනුව බුදු දහම අනුව සිත කිලිටු වූ විට අයහපත් චිත්තවේග ඇති වීම පිළිබඳව වත්ථුපම සූත්‍රයේ දක්වනුයේ “මහණෙනි කිලිටු වූ මල ගත් වස්ත්‍රයක් වේද, ඒ වස්ත්‍රය රජකයෙක් නිල් පැහැය පිණිස හෝ යම් යම් රදනෙක බහා ලත්තේනම්, එය නොමනාව රැඳූ පැහැයක් ඇත්තක් ම වන්නේ ය. ඒ කවර හෙයින් ද යත්, මහණෙනි, වස්ත්‍රය අපිරිසිදු බැවිනි. මහණෙනි එපරිද්දෙන් ම සිත කිලිටු වූ කල්හි දුගතිය කැමති විය යුතුයි.” ලෙසයි. මෙම චිත්තවේග පාලනය සඳහා මනා අවබෝධයක් ලබා දීම ආධ්‍යාපනයේ කාර්යය බව ද බෞද්ධ දර්ශනය පැහැදිලි ව සඳහන් කර ඇත.

බුද්දක නිකායේ ධම්මපදයේ යමක වග්ගයේ චිත්තවේග සංවරය පිළිබඳව පැහැදිලි විස්තරයක් දක්නට ලැබේ. “මනො පුබ්බංගමා ධම්මා - මනො සෙට්ඨා මනොමයා” මෙම ගාථා පාඨය අනුව විවිධ වූ වේදනා ආදී වෛතසික ධර්මයෝ සිත පෙරටු කොට ගෙන ඇත. එහි දී කිලිටු වූ සිතින් යම් වාග් දුශ්චරිතයක යෙදෙන්නේ ද පාණ්ණාකාරී අකුලක කර්මයක යෙදෙන්නේ ද ඒ හේතුවෙන් ම ඔහුගේ දුක උපදී. ඒ කෙසේ ද යත් කරත්තයක රෝද ඒ ගොනු පිටුපස ම යන්නාක් ලෙස දක්වා ඇත. ක්‍රෝධ නො කරන්නාට ක්‍රෝධ නො කර සිටීමෙන් වෛර කරන්නාට වෛර නො කර සිටීමේ වෛතසික පුහුණු ව කුඩා කළ සිට ම පුද්ගල මනසට පුරුදු පුහුණු කිරීම ධම්ම පදයේ යමක වග්ගයේ, “ නහි වෙරෙන වෙරානි - සම්මන්තිධ කුදවනං” යන ගාථාවෙන් ළමා චිත්තවේග සංවර්ධනයට මෙම මගපෙන්වීම කෙතරම් වැදගත් ද, යන වග පැහැදිලි වේ. ඒ අනුව පුද්ගලයෙකුගේ චිත්තවේග අයහපත් තත්ත්වයට පත් විය හැකි සාධකයන් ලෙස තමා ජීවත් වන වටපිටාව බෙහෙවින් බලපාන බව අනාවරණය කර ගත හැකි විය. එපමණක් නො ව සිගාලෝවාද සූත්‍රයේ පෙන්වා දෙන පරිදි දුරින්ම දුරු කළ

යුතු මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකයන් සතර දෙනෙක් එනම්, අඤ්ඤාදන්ථුහර, වච්චරම, අනුප්පියභාණී සහ අපායසභාය ලෙස හඳුන්වා දී ඇති අතර ඔවුන් ආශ්‍රය කිරීම අයහපතක් සිදුවීමට බලපාන බව දක්වා ඇත. එපමණක් නො ව විවිධ කල්ලි සංස්කෘතිය ඔස්සේ ළමා ජීවිත බොහෝ සෙයින් විනාශයට පත් වන බව කිව හැකියි. එම නිසා සිඟාලෝවාද සූත්‍රයේදී පැහැදිලි කරන පරිදි, “එතෙ අමිත්තෙ චත්තාරො- ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො” එනම්, මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකයන් හඳුනාගෙන බිය සහිත නපුරු මගක් ඉවත ලන්නා සේ ඔවුන් දුරින් ම දුරු කිරීම වැදගත් වේ. එයින් චිත්තවේග ඇති කරන හේතූන් ඉවත් වේ. මෙම දුරු කිරීමේ මූලධර්මය ද පුද්ගල චිත්තවේග සංවර්ධනය සඳහා අවශ්‍ය මගපෙන් වීම ලබා දෙන බව හඳුනාගත හැකි විය. එමෙන් ම බොහෝ පුද්ගලයන් පළිගැනීම, වෛරය හේතු කොට ගෙන විවිධ වැරදි සිදු කරනු ලබයි. එය ඔවුන්ට දැනෙන්නේ රසවත් දෙයක් ලෙසයි. ඒවා එලෙසින් ම විපාක නොදෙන බැවින් එය මිහිරි කොට සලකයි. එයට ධම්මපදයේ බාල වග්ගයේ එන “මධුවා මඤ්ඤති බාලො - යාව පාපං න පච්චති” ගාථාව කදිම නිදසුනකි. එයින් ලබා දෙන මාර්ගෝපදේශකත්වය වනුයේ පුද්ගලයන් සිදු කරන අකුසල කර්ම විපාක දීමට පටන් ගත් විට දැඩි දුකට පත් වන බව ය. මෙලෙස පුද්ගල චිත්තවේග සංවර්ධනය සඳහා බෞද්ධ සූත්‍ර දේශනාවල එන විවිධ මග පෙන්වීම් ඉතා වැදගත් බව උක්ත පරිදි හඳුනාගත හැකි විය.

නිගමනය

බෞද්ධ අධ්‍යාපන දර්ශනය චිත්තවේග සංවර්ධනය සඳහා යොමු වූ මග පෙන්වීම් සමුදායක් අන්තර්ගත දර්ශනයක ප්‍රවේශයකි. බෞද්ධ දර්ශනය අනුව සිත උපතින් ප්‍රභාෂ්වර වන අතර එය ආගන්තුක කෙලෙස දහම්වලින් එනම්, කෝපය, පළිගැනීම, ඊර්ෂ්‍යාව ආදී අයහපත් චිත්තවේග සිත් තුළ පහළ වේ. මෙයට බලපාන අකුසල මූල කරා සිත ඇදී යාම ස්වංක්‍රීයව ඉතා බලවත් ලෙස සිදු වන බවත් විවිධ සූත්‍ර දේශනාවලින් පෙන්වා දී ඇත. එහි දී යහපත් චිත්තවේග යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන් යුත් චීරයෙන් කළ යුතු බවත් අයහපත් චිත්තවේග උපදවා ගන්නා දැනුම, ආකල්ප, ඔස්සේ නැති කිරීමට බෞද්ධ අධ්‍යාපන දර්ශනය මනා පිටුවහලක් බවත් මජ්ඣිම නිකායේ මූල පරියාය වග්ගය, බුද්දක නිකායේ ධම්මපදය සහ දීඝ නිකායේ සිඟාලෝවාද සූත්‍රය ඇසුරෙන් නිගමනය කළ හැකි ය.

ප්‍රමුඛ පද: බුදු දහම, අධ්‍යාපනය, මාර්ගෝපදේශකත්වය, චිත්තවේග සංවර්ධනය, යෝනිසෝ මනසිකාරය

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

අධිකාරී, අබයරත්න. (2002) ශ්‍රී ලංකාවේ සම්භාව්‍ය අධ්‍යාපන හා මහ සගත. නුගේගොඩ: තිවිර ප්‍රකාශන.

බුද්දක නිකාය, ධම්මපදය. (1960) බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක මාලා, කොළඹ: ලංකාණ්ඩුවේ මුද්‍රණාලය.

පඤ්ඤානන්ද හිමි, මීගොඩ. (2002) ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය. කොළඹ: ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.

දීඝ නිකාය -පාඨික වග්ගය, (1976) සිඟාලෝවාද සූත්‍රය. බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා, කොළඹ: ලංකාණ්ඩුවේ මුද්‍රණාලය.

මජ්ඣිම නිකාය, (1960) මූල පරියාය වග්ගය, වන්ථුපම සූත්‍රය, බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා, කොළඹ: ලංකාණ්ඩුවේ මුද්‍රණාලය.

සිරිඤ්ඤාණොභාස තිස්ස හිමි, මොරගල්ලේ. (2015) ධම්මපද විචරණය. කොළඹ: ඇම්. ඩී. ශ්‍රේණිසේන සහ සමාගම.

සීලරතන හිමි, අඹන්පොල. (2008) බෞද්ධ චින්තනයෙන් පිළිබිඹු වන අධ්‍යාපන දර්ශනය. දෙහිවල: කර්තෘ ප්‍රකාශනයකි.